Ciceronis oratio Philippica secunda. 1846

CICERONIS

ORATIO PHILIPPICA

SECUNDA.

LONDON:
JOHN W. PARKER.

CICERONIS

ORATIO PHILIPPICA

SECUNDA.

FROM THE TEXT OF ORELLIUS,

CAREFULLY REVISED.

LONDON:
JOHN W. PARKER, WEST STRAND.

M.DCCC.XLVI.

ARGUMENTUM

ORATIONIS PHILIPPICÆ SECUNDÆ.

Habita a Cicerone iv. Non. Sept. oratione prima in Antonium, ille se in villam Tiburtinam contulit, ibique septemdecim dies, quod Ciceroni responderet, commentatus est. xiii. Kal. Octobr. habito senatu, in absentem Ciceronem, qui se tuto in senatum venire non posse intelligebat, quæ cogitaverat, evomuit. His omnibus fuse graviterque respondet, ac simul omnia Antonii scelera et flagitia commemorat hac oratione Cicero; quæ, ut P. Manutius putat, non dicta, sed scripta tantum, et deinde in lucem edita est.

MARCI TULLII CICERONIS

ORATIO PHILIPPICA

SECUNDA.

I. 1. Quonam meo fato, Patres conscripti, fieri dicam, ut nemo his annis viginti rei publicæ fuerit hostis, qui non bellum eodem tempore mihi quoque indixerit? Nec vero necesse est quemquam a me nominari. Vobiscum ipsi recordamini. Mihi pœnarum illi plus, quam optarem, dederunt; te miror, Antoni, quorum facta imitere, eorum exitus non perhorrescere. Atque hoc in aliis minus mirabar. Nemo illorum inimicus mihi fuit voluntarius: omnes a me rei publicæ causa lacessiti. Tu, ne verbo quidem violatus, ut audacior, quam Catilina; furiosior, quam Clodius, viderere, ultro me maledictis lacessisti, tuamque a me alienationem commendationem tibi ad impios cives fore putavisti. 2. Quid putem? contemptumne me? Non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii, quid despicere possit Antonius. An in senatu facillime de me detrahi posse credidit? qui ordo clarissimis civibus bene gestæ rei publicæ testimonium multis, mihi uni conservatæ dedit. An decertare mecum voluit contentione dicendi? Hoc quidem beneficium est. Quid enim plenius, quid uberius, quam mihi et pro me, et contra Antonium dicere? Illud profecto est. Non existimavit, sui similibus probari posse, se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus. 3. Cui priusquam de ceteris rebus respondeo, de amicitia, quam a me violatam esse criminatus est, quod ego gravissimum crimen judico, pauca dicam.

II. Contra rem suam me, nescio quando, venisse

questus est. An ego non venirem contra alienum pro familiari et necessario? Non venirem contra gratiam, non virtutis spe, sed ætatis flore collectam? Non venirem contra injuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non jure prætorio? Sed hoc idcirco commemoratum a te puto, ut te infimo ordini commendares, quum te omnes recordarentur libertini generum, et liberos tuos, nepotes Q. Fadii, libertini hominis, fuisse. At enim te in disciplinam meam tradideras: (nam ita dixisti;) domum meam ventitaras. Næ tu, si id fecisses, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ consuluisses. Sed neque fecisti, nec, si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset. 4. Auguratus petitionem mihi te concessisse dixisti. O incredibilem audaciam! o impudentiam prædicandam! Quo enim tempore me augurem a toto collegio expetitum Cn. Pompeius et Q. Hortensius nominaverunt, (neque enim licebat a pluribus nominari,) tu nec solvendo eras, nec te ullo modo, nisi eversa re publica, fore incolumem putabas. Poteras autem eo tempore auguratum petere, quum in Italia Curio non esset? aut tum, quum es factus, unam tribum sine Curione ferre potuisses? cujus etiam familiares de vi condemnati sunt, quod tui nimis studiosi fuissent.

III. 5. At beneficio sum tuo usus. Quo? Quamquam illud ipsum, quod commemoras, semper præ me tuli. Malui me tibi debere confiteri, quam cuiquam minus prudenti non satis gratus videri. Sed quo beneficio? quod me Brundisii non occideris? Quem ipse victor, qui tibi, ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, salvum esse voluisset, in Italiam ire jussisset, eum tu occideres? Fac potuisse. Quod est aliud, Patres conscripti, beneficium latronum, nisi ut commemorare possint, iis se dedisse vitam, quibus non ademerint? Quod si esset beneficium, nunquam qui illum interfecerunt, a quo erant conservati, quos tu ipse clarissimos viros soles appellare, tantam essent gloriam

consecuti. Quale autem beneficium est, quod te abstinueris nefario scelere? Qua in re non tam jucundum mihi videri debuit, non interfectum a te, quam miserum, te id impune facere potuisse. 6. Sed sit beneficium, quandoquidem majus accipi a latrone nullum potuit: in quo potes me dicere ingratum? An de interitu rei publicæ queri non debui, ne in te ingratus viderer? At in illa querela, misera quidem et luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me senatus populusque Romanus collocavit, necessaria, quid est dictum a me cum contumelia? quid non moderate? quid non amice? Quod quidem cujus temperantiæ fuit, de M. Antonio querentem, abstinere maledicto? præsertim quum tu reliquias rei publicæ dissipavisses; quum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent venalia; quum leges eas, quæ nunquam promulgatæ essent, et de te, et a te latas confiterere; quum auspicia augur, intercessionem consul sustulisses; quum esses fœdissime stipatus armatis; quum omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes, vino lustrisque confectus. 7. At ego, tamquam mihi cum M. Crasso contentio esset, quocum multæ et magnæ fuerunt, non cum uno gladiatore nequissimo, de re publica graviter querens, de homine nihil dixi. Itaque hodie perficiam ut intelligat, quantum a me beneficium tum acceperit.

IV. At etiam literas, quas me sibi misisse diceret, recitavit, homo et humanitatis expers, et vitæ communis ignarus. Quis enim unquam, qui paullulum modo bonorum consuetudinem nosset, literas ad se ab amico missas, offensione aliqua interposita, in medium protulit, palamque recitavit? Quid est aliud, tollere e vita vitæ societatem, tollere amicorum colloquia absentium? quam multa joca solent esse in epistolis, quæ, prolata si sint, inepta videantur! quam multa seria, neque tamen ullo modo divulganda! 8. Sit hoc inhumanitatis tuæ: stultitiam incredibilem videte. Quid habes, quod mihi

opponas, homo diserte, ut Mustelæ Tamisio et Tironi Numisio videris? qui quum hoc ipso tempore stent cum gladiis in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis, quomodo sis eos inter sicarios defensurus. Sed quid opponas tandem, si negem, me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste convincas? An chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. Qui possis? sunt enim librarii manu. Jam invideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam jam proferam, nihil sapere docuit. 9. Quid est enim minus non dico oratoris, sed hominis, quam id objicere adversario, quod ille si verbo negarit, longius progredi non possit, qui objecerit? At ego non nego: teque in isto ipso convinco non inhumanitatis solum, sed etiam amentiæ. Quod enim verbum in istis literis est non plenum humanitatis, officii, benevolentiæ? Omne autem crimen tuum est, quod de te in his literis non male existimem; quod scribam tamquam ad civem, tamquam ad bonum virum, non tamquam ad sceleratum et latronem. At ego tuas literas, etsi jure poteram a te lacessitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exsilio reducere, adjurasque, id te, invito me, non esse facturum, idque a me impetras. Quid enim me interponerem audaciæ tuæ? quem neque auctoritas hujus ordinis, neque existimatio populi Romani, neque leges ullæ possent coercere. 10. Verumtamen quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? Sed videlicet meam gratiam voluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla esse poterat, lege lata.

V. Sed quum mihi, Patres conscripti, et pro me aliquid, et in M. Antonium multa dicenda sint: alterum peto a vobis, ut me, pro me dicentem, benigne; alterum ipse efficiam, ut, contra illum quum dicam, attente audiatis. Simul illud oro: si meam quum in omni vita, tum in dicendo moderationem modestiamque cognostis,

ne me hodie, quum isti, ut provocavit, respondero, oblitum esse putetis mei. Non tractabo ut consulem: ne ille quidem me ut consularem. Etsi ille nullo modo consul, vel quod ita vivit, vel quod ita rem publicam gerit, vel quod ita factus est: ego sine ulla controversia consularis. 11. Ut igitur intelligeretis, qualem ipse se consulem profiteretur, objecit mihi consulatum meum. Qui consulatus, verbo meus, Patres conscripti, re vester fuit. Quid enim ego constitui, quid gessi, quid egi, nisi ex hujus ordinis consilio, auctoritate, sententia? Hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud eos, quorum consilio sapientiaque gesta sunt, ausus es vituperare? Quis autem, meum consulatum, præter P. Clodium, qui vituperaret, inventus est? Cujus quidem tibi fatum, sicuti C. Curioni, manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum utrique fatale. 12. Non placet M. Antonio consulatus meus. At placuit P. Servilio, ut eum primum nominem ex illius temporis consularibus, qui proxime est mortuus: placuit Q. Catulo, cujus semper in hac re publica vivet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, C. Pisoni, M'. Glabrioni, M'. Lepido, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tum erant consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni; qui quum multa, vita excedens, providit, tum quod te consulem non vidit. Maxime vero consulatum meum Cn. Pompeius probavit; qui, ut me primum decedens ex Syria vidit, complexus et gratulans, meo beneficio patriam se visurum esse dixit. Sed quid singulos commemoro? Frequentissimo senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi non, ut parenti, gratias ageret; qui non mihi vitam suam, fortunas, liberos, rem publicam referret acceptam.

VI. 13. Sed quoniam illis, quos nominavi, tot et talibus viris res publica orbata est: veniamus ad vivos, qui duo de consularium numero reliqui sunt. L. Cotta, vir summo ingenio summaque prudentia, rebus iis gestis,

opponas, homo diserte, ut Mustelæ Tamisio et Tironi Numisio videris? qui quum hoc ipso tempore stent cum gladiis in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis, quomodo sis eos inter sicarios defensurus. Sed quid opponas tandem, si negem, me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste convincas? An chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. Qui possis? sunt enim librarii manu. Jam invideo magistro tuo, qui te tanta mercede, quantam jam proferam, nihil sapere docuit. 9. Quid est enim minus non dico oratoris, sed hominis, quam id objicere adversario, quod ille si verbo negarit, longius progredi non possit, qui objecerit? At ego non nego: teque in isto ipso convinco non inhumanitatis solum, sed etiam amentiæ. Quod enim verbum in istis literis est non plenum humanitatis, officii, benevolentiæ? Omne autem crimen tuum est, quod de te in his literis non male existimem; quod scribam tamquam ad civem, tamquam ad bonum virum, non tamquam ad sceleratum et latronem. At ego tuas literas, etsi jure poteram a te lacessitus, tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exsilio reducere, adjurasque, id te, invito me, non esse facturum, idque a me impetras. Quid enim me interponerem audaciæ tuæ? quem neque auctoritas hujus ordinis, neque existimatio populi Romani, neque leges ullæ possent coercere. 10. Verumtamen quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? Sed videlicet meam gratiam voluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla esse poterat, lege lata.

V. Sed quum mihi, Patres conscripti, et pro me aliquid, et in M. Antonium multa dicenda sint: alterum peto a vobis, ut me, pro me dicentem, benigne; alterum ipse efficiam, ut, contra illum quum dicam, attente audiatis. Simul illud oro: si meam quum in omni vita, tum in dicendo moderationem modestiamque cognostis,

ne me hodie, quum isti, ut provocavit, respondero, oblitum esse putetis mei. Non tractabo ut consulem: ne ille quidem me ut consularem. Etsi ille nullo modo consul, vel quod ita vivit, vel quod ita rem publicam gerit, vel quod ita factus est: ego sine ulla controversia consularis. 11. Ut igitur intelligeretis, qualem ipse se consulem profiteretur, objecit mihi consulatum meum. Qui consulatus, verbo meus, Patres conscripti, re vester fuit. Quid enim ego constitui, quid gessi, quid egi, nisi ex hujus ordinis consilio, auctoritate, sententia? Hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud eos, quorum consilio sapientiaque gesta sunt, ausus es vituperare? Quis autem, meum consulatum, præter P. Clodium, qui vituperaret, inventus est? Cujus quidem tibi fatum, sicuti C. Curioni, manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum utrique fatale. 12. Non placet M. Antonio consulatus meus. At placuit P. Servilio, ut eum primum nominem ex illius temporis consularibus, qui proxime est mortuus: placuit Q. Catulo, cujus semper in hac re publica vivet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, C. Pisoni, M'. Glabrioni, M'. Lepido, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tum erant consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni; qui quum multa, vita excedens, providit, tum quod te consulem non vidit. Maxime vero consulatum meum Cn. Pompeius probavit; qui, ut me primum decedens ex Syria vidit, complexus et gratulans, meo beneficio patriam se visurum esse dixit. Sed quid singulos commemoro? Frequentissimo senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi non, ut parenti, gratias ageret; qui non mihi vitam suam, fortunas, liberos, rem publicam referret acceptam.

VI. 13. Sed quoniam illis, quos nominavi, tot et talibus viris res publica orbata est: veniamus ad vivos, qui duo de consularium numero reliqui sunt. L. Cotta, vir summo ingenio summaque prudentia, rebus iis gestis,

quas tu reprehendis, supplicationem decrevit verbis amplissimis, eique illi ipsi, quos modo nominavi, consulares senatusque cunctus assensus est; qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini. 14. L. Cæsar, avunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua gravitate sententiam dixit in sororis suæ virum, vitricum tuum! Hunc tu quum auctorem et præceptorem omnium consiliorum totiusque vitæ debuisses habere, vitrici te similem, quam avunculi maluisti. Hujus ego, alienus, consiliis consul usus sum: tu sororis filius, ecquid ad eum unquam de re publica retulisti? At ad quos refert? Dii immortales! ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. 15. Hodie non descendit Antonius. Cur? Dat natalicia in hortis. Cui? Neminem nominabo. Putate tum Phormioni alicui, tum Gnathoni, tum etiam Ballioni. O fœditatem hominis flagitiosam! O impudentiam, nequitiam, libidinem non ferendam! Tu quum principem senatorem, civem singularem, tam propinquum habeas, ad eum de re publica nihil referas: ad eos referas, qui suam rem nullam habent, tuam exhauriunt?

VII. Tuus videlicet salutaris consulatus, perniciosus meus. Adeone pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarum præsidebat, consulebam: tu homines perditissimos cum gladiis collocavisti? 16. At etiam ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) clivum Capitolinum dicere, me consule, plenum servorum armatorum fuisse. Ut illa, credo, nefaria senatusconsulta fierent, vim afferebam senatui. O miser, sive illa tibi nota non sunt, (nihil enim boni nosti,) sive sunt, qui apud tales viros tam impudenter loquare! Quis enim eques Romanus, quis, præter te, adolescens nobilis, quis ullius ordinis, qui se civem meminisset, quum senatus in hoc templo esset, in clivo Capitolino non fuit? quis nomen non dedit? Quamquam

nec scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. 17. Etenim quum homines nefarii de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indiciis, sua manu, voce pæne literarum coacti, se urbem inflammare, cives trucidare, vastare Italiam, delere rem publicam consensisse; quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim quum senatus populusque Romanus haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset. Ad sepulturam corpus vitrici sui negat a me datum. Hoc vero ne P. quidem Clodius dixit unquam. Quem, quia jure ei inimicus fui, doleo a te omnibus vitiis eum esse superatum. 18. Qui autem tibi venit in mentem, redigere in memoriam nostram, te domi P. Lentuli esse educatum? An verebare, ne non putaremus natura te potuisse tam improbum evadere, nisi accessisset etiam disciplina?

VIII. Tam autem eras excors, ut tota in oratione tua tecum ipse pugnares; ut non modo non cohærentia inter se diceres, sed maxime disjuncta atque contraria; ut non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio! Vitricum tuum fuisse in tanto scelere fatebare, pœna affectum querebare. Ita, quod proprie meum est, laudasti: quod totum est senatus, reprehendisti. Nam, comprehensio sontium, mea; animadversio, senatus fuit. Homo disertus non intelligit, eum, quem contra dicit, laudari a se; eos, apud quos dicit, vituperari. 19. Jam illud cujus est, non dico audaciæ, (cupit enim se audacem:) sed, quod minime vult, stultitiæ, qua vincit omnes, clivi Capitolini mentionem facere, quum inter subsellia nostra versentur armati? quum in hac cella Concordiæ, dii immortales! in qua, me consule, salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem viximus, cum gladiis homines collocati stent? Accusa senatum; accusa equestrem ordinem, qui tum cum senatu copulatus fuit; accusa omnes ordines, omnes cives, dum confiteare, hunc ordinem, hoc ipso tempore, ab Ityræis circum-

sederi. Hæc tu non propter audaciam dicis tam impı denter, sed, qui tantam rerum repugnantiam non videa nihil profecto sapis. Quid est enim dementius, quan quum rei publicæ perniciosa arma ipse ceperis, objicei alteri salutaria? 20. At etiam quodam loco facetus es voluisti. Quam id te, dii boni, non decebat! In qu est tua culpa nonnulla. Aliquid enim salis a mima uxoı trahere potuisti. CEDANT ARMA TOGÆ. Quid? tum nonn cesserunt? At postea tuis armis cessit toga. Quæramu igitur, utrum melius fuerit, libertati populi Roman sceleratorum arma, an libertatem nostram armis tui cedere. Nec vero tibi de versibus plura respondebo tantum dicam breviter: te neque illos, neque ullas om nino literas nosse: me nec rei publicæ, nec amicis un quam defuisse, et tamen omni genere monumentorum meorum perfecisse operis subsecivis, ut meæ vigilia meæque literæ, et juventuti utilitatis, et nomini Romanc laudis aliquid afferrent. Sed hæc non hujus temporis: majora videamus.

IX. 21. P. Clodium meo consilio interfectum esse dixisti. Quidnam homines putarent, si tum occisus esset, quum tu illum in foro, inspectante populo Romano, gladio stricto insecutus es, negotiumque transegisses, nisi se ille in scalas tabernæ librariæ conjecisset, iisque oppilatis impetum tuum compressisset? Quod quidem ego favisse me tibi fateor, suasisse ne tu quidem dicis. At Miloni ne favere quidem potui. Prius enim rem transegit, quam quisquam eum facturum id suspicaretur. At ego suasi. Scilicet is animus erat Milonis, ut prodesse rei publicæ sine suasore non posset! At lætatus sum. Quid ergo? in tanta lætitia cunctæ civitatis me unum tristem esse oportebat? 22. Quamquam de morte P. Clodii fuit quæstio non satis prudenter illa quidem constituta. Quid enim attinebat nova lege quæri de eo, qui hominem occidisset, quum esset legibus quæstio constituta? Quæsitum est tamen. Quod igitur, quum

res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis post tu es inventus qui diceres? 23. Quod vero dicere ausus es, idque multis verbis, opera mea Pompeium a Cæsaris amicitia esse dijunctum, ob eamque causam culpa mea civile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re, sed, quod maximum est, temporibus errasti.

X. Ego M. Bibulo, præstantissimo civi, consule, nihil prætermisi, quantum facere enitique potui, quin Pompeium a Cæsaris conjunctione avocarem. In quo Cæsar felicior fuit; ipse enim Pompeium a mea familiaritate dijunxit. Postea vero, quam se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? Stulti erat sperare: suadere impudentis. 24. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Cæsarem Pompeio suaserim. Ea velim reprehendas, si potes: unum, ne quinquennii imperium Cæsari prorogaret: alterum, ne pateretur ferri, ut absentis ejus oratio haberetur. Quorum si utrumvis persuasissem, in has miserias nunquam incidissemus. Atque idem ego, quum jam opes omnes et suas, et populi Romani, Pompeius ad Cæsarem detulisset, seroque ea sentire cœpisset, quæ ego multo ante provideram, inferrique patriæ bellum nefarium viderem: pacis, concordiæ, compositionis auctor esse non destiti, meaque illa vox est nota multis: *Utinam, Cn. Pompei, cum C. Cæsare societatem aut nunquam coisses, aut nunquam diremisses! fuit alterum gravitatis, alterum prudentiæ tuæ.* Hæc mea, M. Antoni, semper et de Pompeio, et de re publica consilia fuerunt: quæ si valuissent, res publica staret, tu tuis flagitiis, egestate, infamia concidisses.

XI. 25. Sed hæc vetera: illud vero recens, Cæsarem meo consilio interfectum. Jam vereor, Patres conscripti, ne, quod turpissimum est, prævaricatorem mihi apposuisse videar, qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis. Quis enim meum in istius gloriosissimi facti conscientia nomen audivit? Cujus

autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum occultatum dico? cujus non statim divulgatum? Citiu dixerim, jactasse se aliquos, ut fuisse in ea societate vi derentur, quum conscii non fuissent, quam ut quisquam celari vellet, qui fuisset. 26. Quam veri simile porr est, in tot hominibus, partim obscuris, partim adolescentibus neminem occultantibus, meum nomen latere potuisse? Etenim si auctores ad liberandam patriam desiderarentur illis auctoribus, Brutos ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter etiam Ahalæ? Hi igitur his majoribus ab alienis potius consilium peterent, quam a suis? et foris potius, quam domo? Quid? C. Cassius, in ea familia natus, quæ non modo dominatum, sed ne potentiam quidem cujusquam ferre potuit, me auctorem, credo, desideravit: qui etiam sine his clarissimis viris hanc rem in Cilicia ad ostium fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quam constituerat, non ad contrariam, naves appulisset. 27. Cn. Domitium non patris interitus, clarissimi viri, non avunculi mors, non spoliatio dignitatis, ad recuperandam libertatem, sed mea auctoritas excitavit? An C. Trebonio ego persuasi? cui ne suadere quidem ausus essem. Quo etiam majorem ei res publica gratiam debet, qui libertatem populi Romani unius amicitiæ præposuit, depulsorque dominatus, quam particeps esse maluit. An L. Tillius Cimber me est auctorem secutus? quem ego magis fecisse illam rem sum admiratus, quam facturum putavi. Admiratus sum autem ob eam causam, quod immemor beneficiorum, memor patriæ fuisset. Quid duos Servilios? Cascas dicam, an Ahalas? et hos auctoritate mea censes excitatos potius, quam caritate rei publicæ? Longum est persequi ceteros: idque rei publicæ præclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosum.

XII. 28. At quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto, inquit, statim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem

nominatim exclamavit, atque ei recuperatam libertatem est gratulatus. Cur mihi potissimum? Quia sciebam? Vide ne illa causa fuerit appellandi mei, quod, quum rem gessisset consimilem rebus iis, quas ipse gesseram, me potissimum testatus est, se æmulum mearum laudum exstitisse. 29. Tu autem omnium stultissime, non intelligis, si id, quod me arguis, voluisse interfici Cæsarem, crimen sit: etiam, lætatum esse morte Cæsaris, crimen esse? Quid enim interest inter suasorem facti, et probatorem? aut quid refert, utrum voluerim fieri, an gaudeam factum? Ecquis est igitur, te excepto, et iis, qui illum regnare gaudebant, qui illud aut fieri noluerit, aut factum improbarit? Omnes ergo in culpa. Etenim omnes boni, quantum in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt. Aliis consilium, aliis animus, aliis occasio defuit: voluntas nemini. 30. Sed stuporem hominis, vel dicam pecudis, attendite. Sic enim dixit: *M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentum pugionem tenens, Ciceronem exclamavit: ex quo intelligi debet, eum conscium fuisse.* Ergo ego sceleratus appellor a te, quem tu suspicatum aliquid suspicaris: ille, qui stillantem præ se pugionem tulit, is a te honoris causa nominatur? Esto: sit in verbis tuis hic stupor: quanto in rebus sententiisque major? Constitue hoc, consul, aliquando: Brutorum, C. Cassii, Cn. Domitii, C. Trebonii, reliquorum, quam velis esse causam: edormi crapulam, inquam, et exhala. An faces admovendæ sunt, quæ te excitent, tantæ causæ indormientem? Nunquamne intelliges, statuendum tibi esse, utrum illi, qui istam rem gesserunt, homicidæne sint, an vindices libertatis?

XIII. 31. Attende enim paullisper, cogitationemque sobrii hominis punctum temporis suscipe. Ego, qui sum illorum, ut ipse fateor, familiaris; ut a te arguor, socius; nego quidquam esse medium: confiteor eos, nisi liberatores populi Romani conservatoresque rei publicæ sint, plus quam sicarios, plus quam homicidas,

plus etiam quam parricidas esse: siquidem est atrocius patriæ parentem, quam suum occidere. Tu homo sapiens et considerate, quid dicis? Si parricidæ: cur honoris causa a te sunt et in hoc ordine et apud populum Romanum semper appellati? Cur M. Brutus, te referente, legibus est solutus, si ab urbe plus, quam decem dies abfuisset? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur provinciæ Bruto et Cassio datæ? cur quæstores additi? cur legatorum numerus auctus? Atque hæc acta per te. Non igitur homicidæ. Sequitur, ut liberatores tuo judicio sint: quandoquidem tertium nihil potest esse. 32. Quid est? num conturbo te? Non enim fortasse satis, quæ disjunctius dicuntur, intelligis. Sed tamen hæc summa est conclusionis meæ: quoniam scelere a te liberati sunt, ab eodem te amplissimis præmiis dignissimos judicatos. Itaque jam retexo orationem meam. Scribam ad illos, ut, si qui forte, quod a te mihi objectum est, quærent, sitne verum: ne cui negent. Etenim vereor, ne aut celatum me, illis ipsis non honestum; aut invitatum refugisse, mihi sit turpissimum. Quæ enim res unquam (pro sancte Jupiter!) non modo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta major? quæ gloriosior? quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ? In hujus me tu consilii societatem tamquam in equum Trojanum cum principibus includis? 33. Non recuso: ago etiam gratias, quoquo animo facis. Tanta enim res est, ut invidiam istam, quam tu in me vis concitare, cum laude non comparem. Quid enim beatius illis, quos tu expulsos a te prædicas et relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quoquo accesserint, non affari atque appetere videatur? qui homines tam agrestes, qui se, quum eos adspexerint, non maximum cepisse vitæ fructum putent? quæ vero tam immemor posteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non im-

mortalitatis memoria prosequantur? Tu vero adscribe me talem in numerum.

XIV. 34. Sed unam rem vereor ne non probes. Si enim fuissem, non solum regem, sed regnum etiam de re publica sustulissem: et, si meus stilus ille fuisset, ut dicitur, mihi crede, non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. Quamquam si interfici Cæsarem voluisse crimen est, vide, quæso, Antoni, quid tibi futurum sit, quem et Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notissimum est, et ob ejus consilii societatem, quum interficeretur Cæsar, tum te a Trebonio vidimus sevocari. Ego autem (vide quam tecum agam non inimice) quod bene cogitasti aliquando, laudo: quod non indicasti, gratias ago: quod non fecisti, ignosco. Virum res illa quærebat. 35. Quod si te in judicium quis adducat, usurpetque illud Cassianum, CUI BONO FUERIT: vide, quæso, ne hæreas. Quamquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui servire nolebant: tibi tamen præcipue, qui non modo non servis, sed etiam regnas; qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberasti; qui per easdem tabulas innumerabilem pecuniam dissipavisti; ad quem e domo Cæsaris tam multa delata sunt; cujus domi quæstuosissima est falsorum commentariorum et chirographorum officina, agrorum, oppidorum, immunitatum, vectigalium flagitiosissimæ nundinæ. 36. Etenim quæ res egestati et æri alieno tuo, præter mortem Cæsaris, subvenire potuisset? Nescio quid conturbatus esse videris: numquid subtimes, ne ad te hoc crimen pertinere videatur? Libero te metu: nemo credet unquam; non est tuum de re publica bene mereri; habet istius pulcherrimi facti clarissimos viros res publica auctores: ego te tantum gaudere dico, fecisse non arguo. Respondi maximis criminibus: nunc etiam reliquis respondendum est.

XV. 37. Castra mihi Pompeii, atque illud omne tempus objecisti. Quo quidem tempore si, ut dixi,

meum consilium auctoritasque valuisset: tu hodie egeres, nos liberi essemus; res publica non tot duces et exercitus amisisset. Fateor enim, me, quum ea, quæ acciderunt, providerem futura, tanta in mæstitia fuisse, quanta ceteri optimi cives, si idem providissent, fuissent. Dolebam, dolebam, Patres conscripti, rem publicam vestris quondam meisque consiliis conservatam, brevi tempore esse perituram. Nec vero eram tam indoctus ignarusque rerum, ut frangerer animo propter vitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus, dimissa molestiis omnibus liberaret. Illos ego præstantissimos viros, lumina rei publicæ, vivere volebam, tot consulares, tot prætorios, tot honestissimos senatores, omnem præterea florem nobilitatis ac juventutis, tum optimorum civium exercitus: qui si viverent, quamvis iniqua conditione pacis, (mihi enim omnis pax cum civibus bello civili utilior videbatur,) rem publicam hodie teneremus. 38. Quæ sententia si valuisset, ac non ii maxime mihi, quorum ego vitæ consulebam, spe victoriæ elati, obstitissent: ut alia omittam, tu certe nunquam in hoc ordine, vel potius nunquam in hac urbe mansisses. At vero Cn. Pompeii voluntatem a me alienabat oratio mea. An ille quemquam plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut consilia contulit sæpius? Quod quidem erat magnum, de summa re publica dissentientes in eadem consuetudine amicitiæ permanere. Sed et ego, quid ille, et contra ille, quid ego sentirem et spectarem, videbat. Ego incolumitati civium primum, ut postea dignitati possemus; ille præsenti dignitati plus consulebat. Quod autem habebat uterque quid sequeretur, idcirco tolerabilior erat nostra dissensio. 39. Quid vero ille singularis vir ac pæne divinus de me senserit, sciunt, qui eum de Pharsalica fuga Paphum persecuti sunt. Nunquam ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderii, quum me vidisse plus fateretur, se speravisse meliora.

Et ejus viri nomine me insectari audes, cujus me amicum, te sectorem esse fateare?

XVI. Sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne jocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. Erant quidem illa castra plena curæ: verumtamen homines quamvis in turbidis rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum animis relaxantur. 40. Quod autem idem mæstitiam meam reprehendit, idem jocum: magno argumento est, me in utroque fuisse moderatum.

Hereditates mihi negasti venire. Utinam hoc tuum verum crimen esset! plures amici mei et necessarii viverent. Sed qui istuc tibi venit in mentem? Ego enim amplius H.S. ducenties acceptum hereditatibus retuli. Quamquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. Me nemo, nisi amicus, fecit heredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor jungeretur: te is, quem tu vidisti nunquam, L. Rubrius Casinas, fecit heredem. 41. Et quidem vide, quam te amarit is, qui, albus aterne fueris, ignorans, fratris filium præteriit, Q. Fufii, honestissimi equitis Romani, suique amantissimi, [;] quem palam heredem semper factitarat: [ne nominat quidem:] te, quem nunquam viderat, aut certe nunquam salutaverat, fecit heredem. Velim mihi dicas, nisi molestum est, L. Turselius qua facie fuerit, qua statura, quo municipio, qua tribu. "Nihil scio, inquies, nisi quæ prædia habuerit." Igitur fratrem exheredans, te faciebat heredem. In multas præterea pecunias alienissimorum hominum, ejectis veris heredibus, tamquam heres esset, invasit. 42. Quamquam hoc maxime admiratus sum, mentionem te hereditatum ausum esse facere, quum ipse hereditatem patris non adisses.

XVII. Hæc ut colligeres, homo amentissime, tot dies in aliena villa declamasti? quamquam tu quidem (ut tui familiarissimi dictitant) vini exhalandi, non in-

genii acuendi causa declamitas. Et vero adhibes jo causa magistrum, suffragio tuo et compotorum tuorum rhetorem, cui concessisti, ut in te, quæ vellet, diceret salsum omnino hominem: sed materia facilis est in t et in tuos dicta dicere. Vide autem, quid intersit inte te et avum tuum. Ille sensim dicebat, quod causa prodesset; tu cursim dicis aliena. 43. At quanta mer ces rhetori data est! Audite, audite, Patres conscripti cognoscite rei publicæ vulnera. Duo millia jugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori assignasti, et quidem immunia, ut populi Romani tanta mercede nihil sapere disceres. Num etiam hoc, homo audacissime, ex Cæsaris commentariis? Sed dicam alio loco et de Leontino agro et de Campano: quos iste agros ereptos rei publicæ, turpissimis possessoribus inquinavit. Jam enim, quoniam criminibus ejus satis respondi, de ipso emendatore et correctore nostro quædam dicenda sunt. Nec enim omnia effundam, ut, si sæpius decertandum sit, ut erit, semper novus veniam: quam facultatem mihi multitudo istius vitiorum peccatorumque largitur.

XVIII. 44. Visne igitur te inspiciamus a puero? Sic opinor. A principio ordiamur. Tenesne memoria, prætextatum te decoxisse? "Patris, inquies, ista culpa est." Concedo. Etenim est pietatis plena defensio. Illud tamen audaciæ tuæ, quod sedisti in quattuordecim ordinibus, quum esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus, quamvis quis fortunæ vitio, non suo decoxisset. Sumpsisti virilem, quam statim muliebrem togam reddidisti. Primo vulgare scortum; certa flagitii merces, nec ea parva; sed cito Curio intervenit, qui te a meretricio quæstu abduxit, et, tamquam stolam dedisset, in matrimonio stabili et certo locavit. 45. Nemo unquam puer emptus libidinis causa, tam fuit in domini potestate, quam tu in Curionis. Quoties te pater ejus domu sua ejecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares? quum tu tamen, nocte socia, hortante libidine, cogente mer-

cede, per tegulas demitterere. Quæ flagitia domus illa diutius ferre non potuit. Scisne, me de rebus mihi notissimis dicere? Recordare tempus illud, quum pater Curio mærens jacebat in lecto; filius se ad pedes meos prosternens, lacrimans, te mihi commendabat; orabat, ut te contra suum patrem, si sestertium sexagies peteret, defenderem: tantum enim se pro te intercessisse. Ipse autem amore ardens confirmabat, quod desiderium tui discidii ferre non posset, se in exsilium iturum. 46. Quo tempore ego quanta mala florentissimæ familiæ sedavi, vel potius sustuli! Patri persuasi, ut æs alienum filii dissolveret; redimeret adolescentem, summa spe et animi et ingenii præditum, rei familiaris facultatibus; eumque a tua non modo familiaritate, sed etiam congressione, patrio jure et potestate prohiberet. Hæc tu, quum per me acta meminisses: nisi illis, quos videmus, gladiis confideres, maledictis me provocare ausus esses?

XIX. 47. Sed jam stupra et flagitia omittamus: sunt quædam, quæ honeste non possum dicere: tu autem eo liberior, quod ea in te admisisti, quæ a verecundo inimico audire non posses. Sed reliquum vitæ cursum videte: quem quidem celeriter perstringam. Ad hæc enim, quæ in civili bello, in maximis rei publicæ miseriis fecit, et ad ea, quæ quotidie facit, festinat animus. Quæ peto, ut, quamquam multo notiora vobis, quam mihi sunt, tamen, ut facitis, attente audiatis. Debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solum rerum, sed etiam recordatio. Tametsi incidamus oportet media, ne nimis sero ad extrema veniamus.

48. Intimus erat in tribunatu Clodio, qui sua erga me beneficia commemorat; ejus omnium incendiorum fax: cujus etiam domi jam tum quiddam molitus est. Quid dicam, ipse optime intelligit. Inde iter Alexandriam contra senatus auctoritatem, contra rem publicam

et religiones: sed habebat ducem Gabinium, quicum quidvis rectissime facere posset. Qui tum inde reditus, aut qualis? Prius in ultimam Galliam ex Ægypto, quam domum. Quæ autem erat domus? Suam enim quisque domum tum obtinebat, nec erat usquam tua. Domum dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres, præter unum Misenum, quod cum sociis, tamquam Sisaponem, tenebas?

XX. 49. Venisti e Gallia ad quæsturam petendam. Aude dicere, te prius ad parentem tuum venisse, quam ad me. Acceperam jam ante Cæsaris literas, ut mihi satisfieri paterer a te: itaque ne loqui quidem sum te passus de gratia. Postea cultus sum a te, tu a me observatus in petitione quæsturæ. Quo quidem tempore P. Clodium, approbante populo Romano, in foro es conatus occidere: quumque eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo; tamen ita prædicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me injuriis satis esse facturum. In quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem illam egisse dicas, quum te, ultro mihi idem illud deferentem, nunquam sim adhortatus. Quamquam, si in eo perseverares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quam ad meam gratiam. 50. Quæstor es factus. Deinde continuo sine senatus consulto, sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi. Id enim unum in terris egestatis, æris alieni, nequitiæ, perditis vitæ rationibus perfugium esse ducebas. Ibi te quum et illius largitionibus et tuis rapinis explevisses, (si hoc est explere, quod statim effundas,) advolasti egens ad tribunatum, ut in eo magistratu, si posses, viri tui similis esses.

XXI. Accipite nunc, quæso, non ea, quæ ipse in se, atque in domesticum dedecus impure atque intemperanter, sed quæ in nos fortunasque nostras, id est, in universam rem publicam, impie ac nefarie fecerit. Ab hujus enim scelere omnium malorum principium natum

reperietis. 51. Nam, quum L. Lentulo, C. Marcello, consulibus, Kalendis Januariis labantem et prope cadentem rem publicam fulcire cuperetis, ipsique C. Cæsari, si sana mente esset, consulere velletis: tum iste venditum atque emancipatum tribunatum consiliis vestris opposuit, cervicesque suas ei subjecit securi, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. In te, M. Antoni, id decrevit senatus, et quidem incolumis, nondum tot luminibus extinctis, quod in hostem togatum decerni est solitum more majorum. Et tu apud Patres conscriptos contra me dicere ausus es, quum ab hoc ordine ego conservator essem, tu hostis rei publicæ judicatus? Commemoratio illius tui sceleris intermissa est, non memoria deleta. Dum genus hominum, dum populi Romani nomen exstabit, (quod quidem erit, si per te licebit, sempiternum!) tua illa pestifera intercessio nominabitur. 52. Quid cupide a senatu, quid temere fiebat, quum tu, unus adolescens, universum ordinem decernere de salute rei publicæ prohibuisti? neque id semel, sed sæpius? neque tu tecum de senatus auctoritate agi passus es? Quid autem agebatur, nisi ne deleri et everti rem publicam funditus velles, quum te neque principes civitatis rogando, neque majores natu monendo, neque frequens senatus agendo, de vendita atque addicta sententia movere potuit? Tum illud, multis rebus ante tentatis, necessario tibi vulnus inflictum est, quod paucis ante te, quorum incolumis fuit nemo. 53. Tum contra te dedit arma hic ordo consulibus reliquisque imperiis et potestatibus: quæ non effugisses, nisi te ad arma Cæsaris contulisses.

XXII. Tu, tu, inquam, M. Antoni, princeps C. Cæsari, omnia perturbare cupienti, causam belli contra patriam inferendi dedisti. Quid enim aliud ille dicebat? quam causam sui dementissimi consilii et facti afferebat, nisi quod intercessio neglecta, jus tribunicium sublatum, circumscriptus a senatu esset Antonius?

Omitto, quam hæc falsa, quam levia: præsertim quum omnino nulla causa justa cuiquam esse possit contra patriam arma capiendi. Sed nihil de Cæsare: tibi certe confitendum est, causam perniciosissimi belli in persona tua constitisse. 54. O miserum te, si intelligis! miseriorem, si non intelligis, hoc literis mandari, hoc memoriæ prodi, hujus rei ne posteritatem quidem omnium seculorum unquam immemorem fore, consules ex Italia expulsos, cumque his Cn. Pompeium, quod imperii populi Romani decus ac lumen fuit, omnes consulares, qui per valetudinem exsequi cladem illam fugamque potuissent, prætores, prætorios, tribunos plebis, magnam partem senatus, omnem subolem juventutis, unoque verbo, rem publicam expulsam atque exterminatam suis sedibus! 55. Ut igitur in seminibus est causa arborum et stirpium: sic hujus luctuosissimi belli semen tu fuisti. Doletis tres exercitus populi Romani interfectos: interfecit Antonius. Desideratis clarissimos cives: eos quoque vobis eripuit Antonius. Auctoritas hujus ordinis afflicta est: afflixit Antonius. Omnia denique, quæ postea vidimus, (quid autem mali non vidimus?) si recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. Ut Helena Trojanis, sic iste huic rei publicæ causa belli, causa pestis atque exitii fuit. Reliquæ partes tribunatus principiis similes. Omnia perfecit, quæ senatus, salva re publica ne fieri possent, perfecerat. Cujus tamen scelus in scelere cognoscite.

XXIII. 56. Restituebat multos calamitosos. In iis patrui nulla mentio. Si severus, cur non in omnes? Si misericors, cur non in suos? Sed omitto ceteros. Licinium Lenticulam, de alea condemnatum, collusorem suum, restituit: quasi vero ludere cum condemnato non liceret! sed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolveret. Quam attulisti rationem populo Romano, cur eum restitui oporteret? Absentem, credo, in reos relatum; rem indicta causa judicatam; nullum

fuisse de alea lege judicium; vi oppressum, et armis; postremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia judicium esse corruptum. Nihil horum.—At vir bonus, et re publica dignus.—Nihil id quidem ad rem: ego tamen, quoniam condemnatum esse, pro nihilo est, si ita esset, ignoscerem. Hominem omnium nequissimum, qui non dubitaret vel in foro alea ludere, lege, quæ est de alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissime studium suum ipse profitetur? 57. In eodem vero tribunatu, quum Cæsar in Hispaniam proficiscens huic conculcandam Italiam tradidisset: quæ fuit ejus peragratio itinerum! lustratio municipiorum! Scio me in rebus celebratissimis omnium sermone versari, eaque, quæ dico dicturusque sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tum fuerunt, quam mihi, qui non fui. Notabo tamen singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere vestræ scientiæ. Etenim quod unquam in terris tantum flagitium exstitisse auditum est? tantam turpitudinem? tantum dedecus?

XXIV. 58. Vehebatur in essedo tribunus plebis; lictores laureati antecedebant; inter quos, aperta lectica, mima portabatur; quam ex oppidis municipales homines honesti, obviam necessario prodeuntes, non noto illo et mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. Sequebatur rheda cum lenonibus, comites nequissimi, rejecta mater amicam impuri filii, tamquam nurum, sequebatur. O miseræ mulieris fecunditatem calamitosam! Horum flagitiorum iste vestigiis omnia municipia, præfecturas, colonias, totam denique Italiam impressit.

59. Reliquorum factorum ejus, Patres conscripti, difficilis est sane reprehensio et lubrica. Versatus in bello est: saturavit se sanguine dissimillimorum sui civium. Felix fuit, si potest ulla in scelere esse felicitas. Sed, quoniam veteranis cautum esse volumus, quamquam dissimilis est militum causa et tua: illi

secuti sunt: tu quæsisti ducem: tamen, ne apud illos me in invidiam voces, nihil de genere belli dicam. Victor e Thessalia Brundisium cum legionibus revertisti. Ibi me non occidisti. Magnum beneficium! Potuisse enim fateor. Quamquam nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere. 60. Tanta est enim caritas patriæ, ut vestris etiam legionibus sanctus essem, quod eam a me servatam esse meminissent. Sed fac, id te dedisse mihi, quod non ademisti, meque a te habere vitam, quia non a te sit erepta: licuitne mihi per tuas contumelias hoc tuum beneficium sic tueri, ut tuebar, præsertim quum te hæc auditurum videres?

XXV. 61. Venisti Brundisium, in sinum quidem et in complexum tuæ mimulæ. Quid est? num mentior? Quam miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri! Si te municipiorum non pudebat: ne veterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brundisii illam non viderit? quis, qui nescierit, venisse eam tot tibi dierum viam gratulatum? quis, qui non indoluerit, tam sero se, quam nequam hominem secutus esset, cognoscere? 62. Italiæ rursus percursatio eadem comite mima; in oppida militum crudelis et misera deductio; in urbe auri, argenti, maximeque vini, fœda direptio. Accessit, ut, Cæsare ignaro, quum esset ille Alexandriæ, beneficio amicorum ejus, magister equitum constitueretur. Tum existimavit, se suo jure cum Hippia vivere, et equos vectigales Sergio mimo tradere. Tum sibi non hanc, quam nunc male tuetur, sed M. Pisonis domum, ubi habitaret, legerat. Quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hereditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? Cogebat egestas: quo se verteret, non habebat. Nondum ei tanta a L. Rubrio, non a L. Turselio hereditas venerat; nondum in Cn. Pompeii locum, multorumque aliorum, qui aberant, repentinus heres suc-

cesserat. Erat ei vivendum latronum ritu, ut tantum haberet, quantum rapere potuisset.

63. Sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur potius de nequissimo genere levitatis. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiæ nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Romani conspectu vomere postridie. O rem non modo visu fœdam, sed etiam auditu! Si inter cœnam, in ipsis tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu vero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum et totum tribunal implevit. Sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus: veniamus ad splendida.

XXVI. 64. Cæsar Alexandria se recepit, felix, ut sibi quidem videbatur: mea autem sententia, qui rei publicæ sit infelix, felix esse nemo potest. Hasta posita pro æde Jovis Statoris, bona, (miserum me! consumptis enim lacrimis, tamen infixus animo hæret dolor,) bona, inquam, Cn. Pompeii Magni, voci acerbissimæ subjecta præconis. Una in illa re servitutis oblita civitas ingemuit, servientibusque animis, quum omnia metu tenerentur, gemitus tamen populi Romani liber fuit. Exspectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens, tam diis hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inventus est nemo, præter Antonium, præsertim quum tot essent circum hastam illam, qui alia omnia auderent. Unus inventus est, qui id auderet, quod omnium fugisset et reformidasset audacia. 65. Tantus igitur te stupor oppressit, vel, ut verius dicam, tantus furor, ut primum, quum sector sis isto loco natus, deinde quum Pompeii sector, non te exsecratum populo Romano, non detestabilem, non omnes tibi deos, non omnes homines,

et esse inimicos, et futuros scias? At quam insolenter statim heluo invasit in ejus viri fortunas, cujus virtute terribilior erat populus Romanus exteris gentibus, justitia carior!

XXVII. 66. In ejus igitur viri copias quum se subito ingurgitasset, exsultabat gaudio, persona de mimo, modo egens, repente dives. Sed, ut est apud poetam nescio quem, *male parta male dilabuntur.* Incredibile ac simile portenti est, quonam modo illa tam multa, quam paucis, non dico mensibus, sed diebus effuderit. Maximus vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa vestis, multa et lauta supellex, et magnifica multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis. Horum paucis diebus nihil erat. 67. Quæ Charybdis tam vorax? Charybdin dico? quæ si fuit, fuit animal unum: Oceanus, medius fidius, vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse. Nihil erat clausum, nihil obsignatum, nihil scriptum. Apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabantur. Alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria. Conchyliatis Cn. Pompeii peristromatis servorum in cellis lectos stratos videres. Quamobrem desinite mirari, hæc tam celeriter esse consumpta. Non modo unius patrimonium, quamvis amplum, ut illud fuit, sed urbes et regna celeriter tanta nequitia devorare potuisset. At idem ædes etiam et hortos. 68. O audaciam immanem! tu etiam ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum ædium diis penatibus os impurissimum ostendere? Quam domum aliquamdiu nemo adspicere poterat, nemo sine lacrimis præterire, hac te in domo tamdiu deversari non pudet? in qua, quamvis nihil sapias, tamen nihil tibi potest esse jucundum.

XXVIII. An tu, illa in vestibulo rostra, spolia quum adspexisti, domum tuam te introire putas? Fieri non potest. Quamvis enim sine mente, sine sensu sis, ut es: tamen et te, et tua, et tuos nosti. Nec vero te unquam, neque vigilantem, neque in somnis credo posse mente consistere. Necesse est, quamvis sis, ut es, vinolentus et furens, quum tibi objecta sit species singularis viri, perterritum te de somno excitari, furere etiam sæpe vigilantem. 69. Me quidem miseret parietum ipsorum atque tectorum. Quid enim unquam domus illa viderat, nisi pudicum, quid, nisi ex optimo more et sanctissima disciplina? Fuit enim ille vir, Patres conscripti, sicut scitis, quum foris clarus, tum domi admirandus, neque rebus externis magis laudandus, quam institutis domesticis: hujus in sedibus pro cubiculis stabula, pro tricliniis popinæ sunt. Etsi jam negat. Nolite, nolite quærere. Frugi factus est. Illam suam suas res sibi habere jussit, ex duodecim tabulis: claves ademit, exegit. Quam porro spectatus civis, quam probatus! cujus ex omni vita nihil est honestius, quam quod cum mima fecit divortium. 70. At quam crebro usurpat, *et consul, et Antonius!* Hoc est dicere, et consul, et impudicissimus: et consul, et homo nequissimus. Quid est enim aliud Antonius? Nam si dignitas significaretur in nomine; dixisset aliquando, credo, avus tuus se et consulem et Antonium. Nunquam dixit. Dixisset etiam collega meus, patruus tuus. Nisi tu es solus Antonius. Sed omitto ea peccata, quæ non sunt earum partium propria, quibus tu rem publicam vexavisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est, ad civile bellum: quod natum, conflatum, susceptum opera tua est.

XXIX. 71. Cui bello quum propter timiditatem tuam, tum propter libidines defuisti. Gustaras civilem sanguinem, vel potius exsorbueras; fueras in acie Pharsalica antesignanus; L. Domitium, clarissimum et no-

bilissimum virum, occideras; multos, qui e prœlio effugerant, quos Cæsar, ut nonnullos, fortasse servasset, crudelissime persecutus trucidaras. Quibus rebus tantis talibus gestis, quid fuit causæ, cur in Africam Cæsarem non sequerere, quum præsertim belli pars tanta restaret? Itaque quem locum apud ipsum Cæsarem post ejus ex Africa reditum obtinuisti? quo numero fuisti? Cujus tu imperatoris quæstor fueras, dictatoris magister equitum, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ socius, testamento, ut dicebas ipse, filius, appellatus es de pecunia, quam pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. 72. Primo respondisti plane ferociter: et, ne omnia videar contra te, propemodum æqua et justa dicebas. A me C. Cæsar pecuniam? cur potius, quam ego ab illo? an sine me ille vicit? At ne potuit quidem. Ego ad illum belli civilis causam attuli; ego leges perniciosas rogavi; ego arma contra consules imperatoresque populi Romani, contra senatum populumque Romanum, contra deos patrios, arasque et focos, contra patriam tuli. Num sibi soli vicit? Quorum facinus est commune, cur non sit eorum præda communis? Jus postulabas: sed quid ad rem? Plus ille poterat. 73. Itaque, excussis tuis vocibus, et ad te, et ad prædes tuos milites misit: quum repente a te præclara illa tabula prolata. Qui risus hominum! tantam esse tabulam, tam varias, tam multas possessiones, ex quibus, præter partem Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suum dicere. Auctionis vero miserabilis adspectus: vestis Pompeii non multa, eaque maculosa; ejusdem quædam argentea vasa collisa; sordidata mancipia: ut doleremus quidquam esse ex illis reliquiis, quod videre possemus. 74. Hanc tamen auctionem heredes L. Rubrii decreto Cæsaris prohibuerunt. Hærebat nebulo: quo se verteret, non habebat. Quin his ipsis temporibus domi Cæsaris percussor, ab isto missus, deprehensus dicebatur esse cum sica. De

quo Cæsar in senatu, aperte in te invehens, questus est. Proficiscitur in Hispaniam Cæsar, paucis tibi ad solvendum propter inopiam tuam prorogatis diebus. Ne tum quidem sequeris. Tam bonus gladiator rudem tam cito accepisti? Hunc igitur quisquam, qui in suis partibus, id est, in suis fortunis, tam timidus fuerit, pertimescat?

XXX. 75. Profectus est aliquando tandem in Hispaniam: sed tuto, ut ait, pervenire non potuit. Quonam modo igitur Dolabella pervenit? Aut non suscipienda fuit ista causa, Antoni, aut, quum suscepisses, defendenda usque ad extremum. Ter depugnavit Cæsar cum civibus, in Thessalia, Africa, Hispania. Omnibus adfuit his pugnis Dolabella: in Hispaniensi etiam vulnus accepit. Si de meo judicio quæris; nollem. Sed tamen consilium a primo reprehendendum, laudanda constantia. Tu vero quid es? Cn. Pompeii liberi primum patriam repetebant. Esto: fuerit hæc partium causa communis. Repetebant præterea deos penates, patrios, aras, focos, larem suum familiarem; in quæ tu invaseras. Hæc quum repeterent armis ii, quorum erant legibus:—etsi in rebus iniquissimis quid potest esse æqui?—tamen quem erat æquissimum, contra Cn. Pompeii liberos pugnare? quem? Te, sectorem. 76. An tu Narbone mensas hospitum convomeres, Dolabella pro te in Hispania dimicaret?

Qui vero Narbone reditus?—Etiam quærebat, cur ego ex ipso cursu tam subito revertissem. Exposui nuper, Patres conscripti, causam reditus mei. Volui, si possem, etiam ante Kalendas Januarias prodesse rei publicæ. Nam, quod quærebas, quomodo redissem: primum luce, non tenebris; deinde cum calceis et toga, nullis nec Gallicis, nec lacerna. At etiam adspicis me, et quidem, ut videris, iratus. Næ tu jam mecum in gratiam redeas, si scias, quam me pudeat nequitiæ tuæ, cujus te ipsum non pudet. Ex omnium omnibus flagitiis

nullum turpius vidi, nullum audivi. Qui magister equitum fuisse tibi viderere, in proximum annum consulatum peteres, vel potius rogares; is per municipia coloniasque Galliæ, a qua nos tum, quum consulatus petebatur, non rogabatur, petere consulatum solebamus, cum Gallicis et lacerna cucurristi.

XXXI. 77. At videte levitatem hominis. Quum hora diei decima fere ad Saxa rubra venisset, delituit in quadam cauponula, atque ibi se occultans, perpotavit ad vesperam; inde cisio celeriter ad urbem advectus, domum venit capite involuto. Janitor, "Quis tu?"—"A Marco tabellarius." Confestim ad eam, cujus causa venerat; eique epistolam tradidit. Quam quum illa legeret flens, (erat enim scripta amatorie; caput autem literarum, sibi cum illa mima posthac nihil futurum: omnem se amorem abjecisse illim, atque in hanc transfudisse:) quum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit; caput aperuit; in collum invasit. O hominem nequam! (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil possum dicere:) ergo, ut te catamitum, nec opinato quum ostendisses, præter spem mulier adspiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbasti? 78. Et domi quidem causam amoris habuit; foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes suos venderet. Productus autem in concionem a tribuno plebis, quum respondisses, te rei tuæ causa venisse, populum etiam dicacem in te reddidisti. Sed nimis multa de nugis. Ad majora veniamus.

XXXII. Cæsari ex Hispania redeunti obviam longissime processisti. Celeriter isti, redisti, ut cognosceret te, si minus fortem, attamen strenuum. Factus es ei rursus, nescio quomodo, familiaris. Habebat hoc omnino Cæsar: quem plane perditum ære alieno egentemque, si eundem nequam hominem audacemque cognorat, hunc in familiaritatem libentissime recipiebat. 79. His igitur rebus præclare commendatus, jussus es renuntiari consul,

et quidem cum ipso. Nihil queror de Dolabella, qui tum est impulsus, inductus, elusus. Qua in re quanta fuerit uterque vestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? Ille induxit, ut peteret; promissum et receptum intervertit, ad seque transtulit: tu ejus perfidiæ voluntatem tuam adscripsisti. Veniunt Kalendæ Januariæ; cogimur in senatum; invectus est copiosius multo in istum et paratius Dolabella, quam nunc ego. 80. Hic autem iratus quæ dixit, dii boni! Primum quum Cæsar ostendisset, se, priusquam proficisceretur, Dolabellam consulem esse jussurum: (quem negant regem, qui et faceret semper ejusmodi aliquid, et diceret:) sed quum Cæsar ita dixisset; tum hic bonus augur eo se sacerdotio præditum esse dixit, ut comitia auspiciis vel impedire, vel vitiare posset, idque se facturum esse asseveravit. In quo primum incredibilem stupiditatem hominis cognoscite. 81. Quid enim? istud, quod te sacerdotii jure facere posse dixisti, si augur non esses, et consul esses, minus facere potuisses? Vide ne etiam facilius. Nos enim nuntiationem solum habemus: consules et reliqui magistratus etiam spectionem. Esto: hoc imperite; nec enim est ab homine nunquam sobrio postulanda prudentia: sed videte impudentiam. Multis ante mensibus in senatu dixit, se Dolabellæ comitia aut prohibiturum auspiciis, aut id facturum esse, quod fecit. Quisquamne divinare potest, quid vitii in auspiciis futurum sit, nisi qui de cælo servare constituit? quod neque licet comitiis per leges, et, si qui servavit, non comitiis habitis, sed priusquam habeantur, debet nuntiare. Verum implicata inscientia impudentia est; nec scit quod augurem, nec facit quod pudentem decet. 82. Atque ex illo die recordamini ejus usque ad Idus Martias consulatum. Qui unquam apparitor tam humilis, tam abjectus? Nihil ipse poterat; omnia rogabat; caput in aversam lecticam inserens, beneficia, quæ venderet, a collega petebat.

XXXIII. Ecce Dolabellæ comitiorum dies; sortitio

prærogativæ: quiescit. Renuntiatur: tacet. Prima classis vocatur; renuntiatur; deinde, ut assolet, suffragia; tum secunda classis: quæ omnia sunt citius facta, quam dixi. 83. Confecto negotio bonus augur (C. Lælium diceres) ALIO DIE, inquit. O impudentiam singularem! Quid videras? quid senseras? quid audieras? neque enim te de cælo servasse dixisti, nec hodie dicis. Id igitur obvenit vitium, quod tu jam Kalendis Januariis futurum esse provideras, et tanto ante prædixeras. Ergo, hercule, magna, ut spero, tua potius, quam rei publicæ calamitate ementitus es auspicia; obstrinxisti religione populum Romanum; augur auguri, consul consuli obnuntiasti. Nolo plura, ne acta Dolabellæ videar convellere: quæ necesse est aliquando ad nostrum collegium deferantur. 84. Sed arrogantiam hominis insolentiamque cognoscite. Quamdiu tu voles, vitiosus consul Dolabella: rursus, quum voles, salvis auspiciis creatus. Si nihil est, quum augur iis verbis nuntiat, quibus tu nuntiasti; confitere te, quum, ALIO DIE, dixeris, sobrium non fuisse: sin est aliqua vis in istis verbis, ea quæ sit, augur a collega requiro. Sed, ne forte ex multis rebus gestis, M. Antonii rem unam pulcherrimam transiliat oratio, ad Lupercalia veniamus.

XXXIV. Non dissimulat, Patres conscripti: apparet esse commotum; sudat, pallet. Quidlibet, modo ne nauseet, faciat, quod in porticu Minutia fecit. Quæ potest esse turpitudinis tantæ defensio? Cupio audire: ut videam, ubi rhetoris tanta merces, ubi campus Leontinus appareat. 85. Sedebat in Rostris collega tuus, amictus toga purpurea, in sella aurea, coronatus. Escendis, accedis ad sellam, (ita eras Lupercus, ut te consulem esse meminisse deberes) diadema ostendis. Gemitus toto foro. Unde diadema? non enim abjectum sustuleras, sed attuleras domo meditatum et cogitatum scelus. Tu diadema imponebas cum plangore populi: ille cum plausu rejiciebat. Tu ergo unus, scelerate, inventus es, qui

quum auctor regni esses, eum, quem collegam habebas, dominum habere velles: et idem tentares, quid populus Romanus ferre et pati posset. 86. At etiam misericordiam captabas: supplex te ad pedes abjiciebas; quid petens? ut servires? Tibi uni peteres, qui ita a puero vixeras, ut omnia paterere, ut facile servires: a nobis populoque Romano mandatum id certe non habebas. O præclaram illam eloquentiam tuam, quum es nudus concionatus! Quid hoc turpius? quid fœdius? quid suppliciis omnibus dignius? Num exspectas, dum te stimulis fodiam? hæc te, si ullam partem habes sensus, lacerat, hæc cruentat oratio. Vereor, ne imminuam summorum virorum gloriam. Dicam tamen dolore commotus. Quid indignius, quam vivere eum, qui imposuerit diadema, quum omnes fateantur jure interfectum esse, qui abjecerit? 87. At etiam adscribi jussit in fastis ad Lupercalia, C. CÆSARI, DICTATORI PERPETUO, M. ANTONIUM, CONSULEM, POPULI JUSSU REGNUM DETULISSE, CÆSAREM UTI NOLUISSE. Jamjam minime miror, te otium perturbare; non modo urbem odisse, sed etiam lucem; cum perditissimis latronibus non solum de die, sed etiam in diem vivere. Ubi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus et in judiciis esse potest, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti? Ideone L. Tarquinius exactus, Spurii Cassius, Mælius, M. Manlius, necati, ut multis post seculis a M. Antonio, quod fas non est, rex Romæ constitueretur? Sed ad auspicia redeamus.

XXXV. 88. De quibus rebus Idibus Martiis fuit in senatu Cæsar acturus, quæro tum tu quid egisses. Audiebam quidem te paratum venisse, quod me de ementitis auspiciis, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. Sustulit illum diem Fortuna populi Romani. Num etiam tuum de auspiciis judicium interitus Cæsaris sustulit? Sed incidi in id tempus, quod iis rebus, in quas ingressa erat oratio, prævertendum est. Quæ tua fuga! quæ formido præclaro illo die! quæ propter conscientiam

3—2

scelerum desperatio vitæ! quum ex illa fuga, beneficio eorum, qui te, si sanus esses, salvum esse voluerunt, clam te domum recepisti. 89. O mea frustra semper verissima auguria rerum futurarum! Dicebam illis in Capitolio liberatoribus nostris, quum me ad te ire vellent, ut ad defendendam rem publicam te adhortarer: quoad metueres, omnia te promissurum; simul ac timere desisses, similem te futurum tui. Itaque, quum ceteri consulares irent, redirent, in sententia mansi: neque te illo die, neque postero vidi; neque ullam societatem optimis civibus cum importunissimo hoste fœdere ullo confirmari posse credidi. Post diem tertium veni in ædem Telluris, et quidem invitus, quum omnes aditus armati obsiderent. 90. Qui tibi dies ille, M. Antoni, fuit? Quamquam mihi inimicus subito exstitisti: tamen me tui miseret, quod tibi invideris.

XXXVI. Qui tu vir, dii immortales! et quantus fuisses, si illius diei mentem servare potuisses! Pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem, puerum nobilem, M. Bambalionis nepotem. Quamquam bonum te timor faciebat, non diuturnus magister officii: improbum fecit ea, quæ, dum timor abest, a te non discedit, audacia. Etsi tum, quum optimum te putabant, me quidem dissentiente, funeri tyranni, si illud funus fuit, sceleratissime præfuisti. 91. Tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio: tu, tu, inquam, illas faces incendisti, et eas, quibus semustulatus ille est, et eas, quibus incensa L. Bellieni domus deflagravit. Tu illos impetus perditorum hominum et ex maxima parte servorum, quos nos vi manuque repulimus, in nostras domos immisisti. Idem tamen, quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara senatus consulta fecisti, ne qua post Idus Martias immunitatis tabula, neve cujus beneficii figeretur. Meministi ipse de exsulibus: scis, de immunitate quid dixeris. Optimum vero, quod dictaturæ nomen in perpetuum de re publica sustulisti. Quo quidem facto

tantum te cepisse odium regni videbatur, ut ejus omnem, propter proximum dictatorem, tolleres metum. 92. Constituta res publica videbatur aliis, mihi vero nullo modo, qui omnia, te gubernante, naufragia metuebam. Num me igitur fefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? Inspectantibus vobis, toto Capitolio tabulæ figebantur; neque solum singulis venibant immunitates, sed etiam populis universis; civitas non jam singillatim, sed provinciis totis dabatur. Itaque si hæc manent, quæ stante re publica manere non possunt, provincias universas, Patres conscripti, perdidistis; neque vectigalia solum, sed etiam imperium populi Romani, hujus domesticis nundinis deminutum est.

XXXVII. 93. Ubi est septies millies, quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat? funestæ illius quidem pecuniæ, sed tamen, quæ nos, si iis, quorum erat, non redderetur, a tributis posset vindicare. Tu autem quadringenties H.S., quod Idibus Martiis debuisti, quonam modo ante Kalendas Apriles debere desisti? Sunt ea quidem innumerabilia, quæ a diversis emebantur, non insciente te: sed unum egregium de rege Deiotaro, populi Romani amicissimo, decretum in Capitolio fixum. Quo proposito nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere. 94. Quis enim cuiquam inimicior, quam Deiotaro Cæsar? æque atque huic ordini, ut equestri, ut Massiliensibus, ut omnibus, quibus rem publicam populi Romani caram esse sentiebat. Sed [igitur], a quo vivo, nec præsens, nec absens quidquam æqui boni impetravit, apud mortuum factus est gratiosus. Compellarat hospitem præsens, computarat, pecuniam imperarat, in ejus tetrarchiam unum ex Græcis comitibus suis collocarat, Armeniam abstulerat a senatu datam. Hæc vivus eripuit: reddit mortuus. 95. At quibus verbis? modo "æquum sibi videri," modo "non iniquum." Mira verborum complexio! At ille nunquam (semper enim absenti adfui Deiotaro) quicquam sibi, quod nos pro illo postularemus,

æquum dixit videri. Syngrapha sestertii centies per legatos, viros bonos, sed timidos et imperitos, sine nostra, sine reliquorum hospitum regis sententia, facta in gynæceo: quo in loco plurimæ res venierunt et veneunt. Qua ex syngrapha quid sis acturus, meditere censeo. Rex enim ipse sua sponte, nullis commentariis Cæsaris, simul atque audivit ejus interitum, suo Marte res suas recuperavit. 96. Sciebat homo sapiens, jus semper hoc fuisse, ut, quæ tyranni eripuissent, ea, tyrannis interfectis, ii, quibus erepta essent, recuperarent. Nemo igitur jureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est jureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro iis rebus, quæ erant ante syngrapham recuperatæ. Non enim a te emit, sed prius, quam tu suum sibi venderes, ipse possedit. Ille vir fuit: nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus.

XXXVIII. 97. Quid ego de commentariis infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tamquam gladiatorum libellos, palam venditent. Itaque tanti acervi nummorum apud istum construuntur, ut jam expendantur, non numerentur pecuniæ. At quam cæca avaritia est! Et nuper fixa tabula est, qua civitates locupletissimæ Cretensium liberantur, statuiturque, ne post M. Brutum proconsulem sit Creta provincia. Tu mentis es compos? tu non constringendus? An Cæsaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, quum Creta nihil ad Brutum, Cæsare vivo, pertineret? At hujus venditione decreti (ne nihil actum putetis) provinciam Cretam perdidistis. Omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic venditor. 98. Et de exsulibus legem, quam fixisti, Cæsar tulit. Nullius insector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum causam Cæsar dissimilem judicarit; deinde nescio cur non reliquis idem tribuas. Neque enim plus quam tres aut quattuor reliqui sunt. Qui simili in calamitate sunt,

cur tua misericordia simili non fruuntur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, quum de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad censuram petendam impulisti, eamque petitionem comparasti, quæ et risus hominum et querelas moveret. 99. Cur autem ea comitia non habuisti? an quia tribunus plebis sinistrum fulmen nuntiabat? Quum tua quid interest, nulla auspicia sunt; quum tuorum, tum fis religiosus. Quid? eundem in septemviratu nonne destituisti? Intervenit enim. Quid metuisti? Credo, ne salvo capite negare non posses. Omnibus eum contumeliis onerasti, quem patris loco, si ulla in te pietas esset, colere debebas. Filiam ejus, sororem tuam, ejecisti, alia conditione quæsita et ante perspecta. Non est satis. Probri insimulasti pudicissimam feminam. Quid est, quod addi possit? Contentus eo non fuisti. Frequentissimo senatu Kalendis Januariis sedente patruo, hanc tibi esse cum Dolabella causam odii dicere ausus es, quod ab eo sorori et uxori tuæ stuprum oblatum esse comperisses. Quis interpretari potest, impudentiorne, qui in senatu, an improbior, qui in Dolabellam, an impurior, qui patre audiente, an crudelior, qui in illam miseram tam spurce, tam impie dixeris?

XXXIX. 100. Sed ad chirographa redeamus. Quæ tua fuit cognitio? Acta enim Cæsaris pacis causa confirmata sunt a senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarem egisse dixisset Antonius. Unde ista erumpunt? quo auctore proferuntur? si sunt falsa, cur probantur? si vera, cur veneunt? At sic placuerat, ut ex Kalendis Juniis de Cæsaris actis cum consilio cognosceretis. Quod fuit consilium? quem unquam convocasti? quas Kalendas Junias exspectasti? an eas, ad quas te, peragratis veteranorum coloniis, stipatum armis retulisti?

O præclarum illam percursationem tuam mense Aprili atque Maio, tum, quum etiam Capuam coloniam deducere conatus es! Quemadmodum illinc abieris, vel potius pæne non abieris, scimus. 101. Cui tu urbi minitaris.

Utinam conere, ut aliquando illud *pæne* tollatur! At quam nobilis est tua illa peregrinatio! quid prandiorum apparatus, quid furiosam vinolentiam tuam proferam? Tua ista detrimenta sunt: illa nostra. Agrum Campanum, qui quum de vectigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum rei publicæ vulnus putabamus: hunc tu compransoribus tuis et collusoribus dividebas. Mimos dico et mimas, Patres conscripti, in agro Campano collocatos. Quid jam querar de agro Leontino? Quandoquidem hæ quondam arationes Campana et Leontina in populi Romani patrimonio grandi fenore et fructuosæ ferebantur. Medico tria millia jugerum: quid, si te sanasset? rhetori duo: quid, si te disertum facere potuisset? Sed ad iter Italiamque redeamus.

XL. 102. Deduxisti coloniam Casilinum, quo Cæsar ante deduxerat. Consuluisti me per literas de Capua tu quidem; sed idem de Casilino respondissem: possesne, ubi colonia esset, eo coloniam novam jure deducere. Negavi, in eam coloniam, quæ esset auspicato deducta, dum esset incolumis, coloniam novam jure deduci: colonos novos adscribi posse rescripsi. Tu autem insolentia elatus, omni auspiciorum jure turbato, Casilinum coloniam deduxisti, quo erat paucis annis ante deducta, ut vexillum tolleres, ut aratrum circumduceres: cujus quidem vomere portam Capuæ pæne perstrinxisti, ut florentis coloniæ territorium minueretur. 103. Ab hac religionum perturbatione advolas in M. Varronis, sanctissimi atque integerrimi viri, fundum Casinatem. Quo jure? quo ore? Eodem, inquies, quo in heredum L. Rubrii, quo in heredum L. Turselii prædia, quo in reliquas innumerabiles possessiones. Et si ab hasta, valeat hasta, valeant tabulæ, modo Cæsaris, non tuæ: quibus debuisti, non quibus tu te liberavisti. Varronis quidem Casinatem fundum quis veniisse dicit? quis hastam istius venditionis vidit? quis vocem præconis audivit?

Misisse te dicis Alexandriam, qui emeret a Cæsare. Ipsum enim exspectare magnum fuit! 104. Quis vero audivit unquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse detractam? Quid? si etiam scripsit ad te Cæsar, ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? Remove gladios parumper illos, quos videmus. Jam intelliges, aliam causam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ et temeritatis tuæ. Non enim te dominus modo illis sedibus, sed quivis amicus, vicinus, hospes, procurator arcebit.

XLI. At quam multos dies in ea villa turpissime est perbacchatus! Ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur. O tecta ipsa misera, *quam dispari domino!* Quamquam quomodo iste dominus? sed tamen quam ab dispari tenebantur! Studiorum enim suorum M. Varro voluit esse illud, non libidinum deversorium. 105. Quæ in illa villa antea dicebantur! quæ cogitabantur! quæ literis mandabantur! Jura populi Romani, monumenta majorum, omnis sapientiæ ratio, omnisque doctrinæ. At vero, te inquilino, (non enim domino,) personabant omnia vocibus ebriorum; natabant pavimenta vino; madebant parietes; ingenui pueri cum meritoriis, scorta inter matresfamilias versabantur. Casino salutatum veniebant, Aquino, Interamna. Admissus est nemo. Jure id quidem: in homine enim turpissimo obsolefiebant dignitatis insignia. 106. Quum inde Romam proficiscens ad Aquinum accederet, obviam ei processit (ut est frequens municipium) magna sane multitudo. At iste operta lectica latus per oppidum est ut mortuus. Stulte Aquinates: sed tamen in via habitabant. Quid Anagnini? qui, quum essent devii, descenderunt, ut istum, tamquam si esset, consulem salutarent. Incredibile dictu: sed tum nimis inter omnes constabat, neminem esse resalutatum: præsertim quum duos secum Anagninos haberet, Mustelam et Laconem; quorum alter gladiorum est princeps, alter poculorum. 107. Quid ego illas istius minas contumeliasque commemorem, quibus invectus est in Sidi-

cinos, vexavit Puteolanos, quod C. Cassium et Brutos patronos adoptassent? Magno quidem judicio, studio, benevolentia, caritate, non ut te, ut Basilum, vi et armis, et alios vestri similes, quos clientes nemo habere velit, non modo illorum cliens esse.

XLII. Interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui fuit, quum illud, quod tu venerari solebas, bustum in foro evertit! qua re tibi nuntiata, ut constabat inter eos, qui una fuerunt, concidisti. Quid evenerit postea, nescio. Metum credo valuisse et arma. Collegam quidem de cælo detraxisti, effecistique, non tu quidem etiam nunc, ut sit similis tui, sed certe, ut dissimilis esset sui. 108. Qui vero inde reditus Romam! quæ perturbatio totius urbis! Memineramus Cinnam nimis potentem, Sullam postea dominantem; modo regnantem Cæsarem videramus. Erant fortasse gladii, sed absconditi, nec ita multi. Ista vero quæ et quanta barbaria est! Agmine quadrato cum gladiis sequuntur: scutorum lecticas portari videmus. Atque his quidem jam inveteratis, Patres conscripti, consuetudine obduruimus. Kalendis Juniis quum in senatum, ut erat constitutum, venire vellemus, metu perterriti repente diffugimus. 109. At iste, qui senatu non egeret, neque desideravit quemquam, et potius discessu nostro lætatus est, statimque illa mirabilia facinora effecit. Qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causa, is leges Cæsaris, easque præclaras, ut rem publicam concutere posset, evertit. Numerum annorum provinciis prorogavit: idemque, quum actorum Cæsaris defensor esse deberet, et in publicis, et in privatis rebus acta Cæsaris rescidit. In publicis nihil est lege gravius: in privatis firmissimum est testamentum. Leges alias sine promulgatione sustulit: alias ut tolleret, promulgavit. Testamentum irritum fecit: quod etiam infimis civibus semper obtentum est. Signa, tabulas, quas populo Cæsar una cum hortis legavit, eas hic partim in hortos Pompeii deportavit, partim in villam Scipionis.

XLIII. 110. Et tu in Cæsaris memoria diligens?

tu illum amas mortuum? Quem is honorem majorem consecutus erat, quam ut haberet pulvinar, simulacrum, fastigium, flaminem? Est ergo flamen, ut Jovi, ut Marti, ut Quirino, sic divo Julio M. Antonius. Quid igitur cessas? cur non inaugurare? sume diem: vide, qui te inauguret; collegæ sumus; nemo negabit. O detestabilem hominem, sive quod tyranni sacerdos es, sive quod mortui! Quæro deinceps, num, hodiernus dies qui sit, ignores? nescis, heri quartum in Circo diem ludorum Romanorum fuisse? te autem ipsum ad populum tulisse, ut quintus præterea dies Cæsari tribueretur? Cur non sumus prætextati? Cur honorem Cæsari tua lege datum deseri patimur? an supplicationes addendo diem contaminari passus es; pulvinaria noluisti? Aut undique religionem tolle, aut usquequaque conserva. 111. Quæres, placeatne mihi pulvinar esse, fastigium, flaminem. Mihi vero nihil istorum placet. Sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? Nisi forte vis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. Quid ad hæc tandem? (—Exspecto enim eloquentiam tuam. Disertissimum cognovi avum tuum: at te etiam apertiorem in dicendo. Ille nunquam nudus est concionatus: tuum hominis simplicis pectus vidimus.—) Respondebisne ad hæc? aut omnino hiscere audebis? Ecquid reperies ex tam longa oratione mea, cui te respondere posse confidas? Sed præterita omittamus.

XLIV. 112. Hunc unum diem, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctum temporis, quo loquor, defende, si potes. Cur armatorum corona senatus sæptus est? cur me tui satellites cum gladiis audiunt? cur valvæ Concordiæ non patent? cur homines omnium gentium maxime barbaros, Ityræos, cum sagittis deducis in forum?—Præsidii sui causa se facere dicit.—Nonne igitur millies perire est melius, quam in sua civitate sine armatorum præsidio non posse vivere? Sed nullum est

istuc, mihi crede, præsidium. Caritate et benevolentia civium sæptum oportet esse, non armis. 113. Eripiet, extorquebit tibi ista populus Romanus, utinam salvis nobis! Sed quoquo modo nobiscum egeris, dum istis consiliis uteris, non potes, mihi crede, esse diuturnus. Etenim ista tua minime avara conjux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo Romano tertiam pensionem. Habet populus Romanus, ad quos gubernacula rei publicæ deferat: qui ubicunque terrarum sunt, ibi est omne rei publicæ præsidium, vel potius ipsa res publica, quæ se adhuc tantummodo ulta est, nondum recuperavit. Habet quidem certe res publica adolescentes nobilissimos, paratos defensores. Quam volent, illi cedant, otio consulentes: tamen a re publica revocabuntur. Et nomen pacis dulce est, et ipsa res salutaris. Sed inter pacem et servitutem plurimum interest. Pax est tranquilla libertas: servitus postremum malorum omnium, non modo bello, sed morte etiam repellendum. 114. Quod si se ipsos illi nostri liberatores e conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerunt. Illi, quod nemo fecerat, fecerunt. Tarquinium Brutus bello est persecutus: qui tum rex fuit, quum esse Romæ regem licebat. Spurii Cassius, Mælius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. Hi primi cum gladiis, non in regnum appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. Quod quum ipsum factum per se præclarum est atque divinum, tum expositum ad imitandum; præsertim quum illi eam gloriam consecuti sint, quæ vix cælo capi posse videatur. Etsi enim satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen mortali immortalitatem non arbitror esse contemnendam.

XLV. 115. Recordare igitur illum, M. Antoni, diem, quo dictaturam sustulisti; pone ante oculos lætitiam senatus populique Romani; confer cum hac immani nundinatione tua tuorumque: tum intelliges, quantum inter laudem et lucrum intersit. Sed nimirum, ut

quidam, morbo aliquo et sensus stupore, suavitatem cibi non sentiunt: sic libidinosi, avari, facinorosi, veræ laudis gustatum non habent. Sed, si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem a fœdissimis factis potest avocare? Judicia non metuis. Si propter innocentiam, laudo: sin propter vim, non intelligis, qui isto modo judicia non timeat, ei quid timendum sit? 116. Quod si non metuis viros fortes, egregiosque cives, quod a corpore tuo prohibentur armis; tui te, mihi crede, diutius non ferent. Quæ est autem vita, dies et noctes timere a suis? Nisi vero aut majoribus habes beneficiis obligatos, quam ille quosdam habuit ex iis, a quibus est interfectus; aut tu es ulla re cum eo comparandus. Fuit in illo ingenium, ratio, memoria, literæ, cura, cogitatio, diligentia; res bello gesserat, quamvis rei publicæ calamitosas, attamen magnas; multos annos regnare meditatus, magno labore, multis periculis, quod cogitarat, effecerat; muneribus, monumentis, congiariis, epulis, multitudinem imperitam delenierat: suos præmiis, adversarios clementiæ specie devinxerat. Quid multa? attulerat jam liberæ civitati, partim metu, partim patientia, consuetudinem serviendi.

XLVI. 117. Cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum, ceteris vero rebus nullo modo comparandus es. Sed ex plurimis malis, quæ ab illo rei publicæ sunt inusta, hoc tamen boni est, quod didicit jam populus Romanus, quantum cuique crederet, quibus se committeret, a quibus caveret. Hæc non cogitas? nec intelligis, satis esse viris fortibus didicisse, quam sit re pulchrum, beneficio gratum, fama gloriosum, tyrannum occidere? An, quum illum homines non tulerint, te ferent? 118. Certatim posthac, mihi crede, ad hoc opus curretur, neque occasionis tarditas exspectabitur.

Respice, quæso, aliquando rem publicam, M. Antoni: quibus ortus sis, non quibuscum vivas, considera: mecum, ut voles; cum re publica redi in gratiam. Sed de

te tu videris: ego de me ipse profitebor. Defendi rem publicam adolescens, non deseram senex: contempsi Catilinæ gladios, non pertimescam tuos. Quin etiam corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas civitatis potest; 119. ut aliquando dolor populi Romani pariat, quod jamdiu parturit! Etenim si abhinc annos prope viginti hoc ipso in templo negavi posse mortem immaturam esse consulari: quanto verius nunc negabo seni! Mihi vero, Patres conscripti, jam etiam optanda mors est, perfuncto rebus iis, quas adeptus sum, quasque gessi. Duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum Romanum liberum relinquam; hoc mihi majus ab diis immortalibus dari nihil potest: alterum, ut ita cuique eveniat, ut de re publica quisque mereatur.

FINIS.

Educational Books

Published by

John W. Parker, London.

Progressive Exercises in Latin Lyrics. By the Rev. J. Edwards, M.A., Second Master of King's College School, London. 3*s*.

Progressive Exercises in Latin Elegiacs and Heroics. By the same. 3*s*.

Progressive Exercises for advanced Students in Latin Composition. By the Rev. H. Davis. 3*s*. 6*d*.

Rules and Exercises in the Use of the Latin Subjunctive Mode. By the Rev. J. Crocker, M.A. 4*s*.

The Æneid of Virgil, with the English Notes of Professor Anthon, of New York. Edited, with his sanction, by J. R. Major, D.D., Head Master of King's College School, London. Strongly bound, 7*s*. 6*d*.

Latin Selections: Cornelius Nepos, Phædrus, and Ovid's Metamorphoses. By T. S. Carr, Master in King's College School. 3*s*. 6*d*.

The Catiline and Jugurtha of Sallust, with Anthon's Notes. Edited by the Rev. J. Edwards. 2*s*. 6*d*. each.

Select Orations of Cicero, with English Notes. By a Master of King's College School, London. 2*s*. 6*d*.

Select Epistles of Cicero and Pliny. With English Notes. By the Rev. J. Edwards. 4*s*.

The Aulularia of Plautus, with Notes by James Hildyard, B.D., Fellow of Christ's College Cambridge. 7*s.* 6*d.*

The Menæchmei of Plautus, with a Glossary and Notes. By the same Editor. A New Edition. 7*s.* 6*d.*

Excerpta ex Herodoto; with English Notes. By J. R. Major, D.D., Head Master of King's College School. 4*s.* 6*d.*

Excerpta ex Xenophontis Cyropædia; with a Vocabulary, and Notes. By the same. 3*s.* 6*d.*

Xenophon's Anabasis of Cyrus. Books I. and II. With English Notes, and a Biographical Sketch of Xenophon, by Dr. Hickie, Head Master of Hawkeshead School. 3*s.* 6*d.*

The Cambridge Greek and English Testament; the Greek and the English being given in Parallel Columns on the same Page. New Edition, with marginal References. 8*s.* 6*d.*

The Greek Text of the Acts of the Apostles. With English Notes. By H. Robinson, D.D. 8*s.*

The Iliad of Homer: Books I. to III. With the English Notes and Homeric Glossary of Professor Anthon. Edited, with his sanction, by J. R. Major, D.D., Head Master of King's College School, London. Demy 12mo., strongly bound, 6*s.*

The Frogs of Aristophanes, with English Notes. By the Rev. H. P. Cookesley, 7*s.*

Pindar's Epinician Odes, and the Fragments of his Lost Compositions, revised and explained; with copious Notes and Indices. By the Rev. J. W. Donaldson, B.D., Head Master of the Bury School. Octavo, 16*s.*

LONDON: JOHN W. PARKER, West Strand.